

STUDENCKI PROJEKT ZAŁOŻEŃ DO USTAWY 2.0

I. Wprowadzenie

Dla Niezależnego Zrzeszenia Studentów, największej organizacji studenckiej w Polsce, fundamentalnymi zagadnieniami w kontekście szkolnictwa wyższego są: przyszłość studentów, samorządność studencka i jakość kształcenia. Studenci jako przyszła kadra Rzeczypospolitej, powinni stanowić najważniejszą grupę interesariuszy szkolnictwa wyższego. Dlatego poniższe założenia nie dotyczą ogólnego kształtu uczelni wyższych, lecz tylko wcześniej wspomnianych wąskich zagadnień mających zdaniem przedstawicieli NZS podstawowe znaczenie dla rozwoju szkolnictwa wyższego w Polsce.

Mając na względzie przede wszystkim dobro studentów, poniższy projekt nie tylko odnosi się do podstawowych problemów dotyczących społeczności akademickiej w kontekście możliwych zmian w szkolnictwie wyższym, ale przede wszystkim proponuje rozwiązania tych problemów.

Założeniami struktury projektu są: konkretny przekaz, skoncentrowana forma oraz uwypuklenie znaczenia społeczności studenckiej w kontekście nowelizacji ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym.

II. Przygotowania

Niezależne Zrzeszenie Studentów przygotowywało się do projektu założeń dwuetapowo. Pierwszym etapem były konsultacje dotyczące problemów społeczności studenckiej przeprowadzone podczas Zjazdu Komisji Krajowej NZS w Bydgoszczy, 22 października 2016 roku.

Drugi etap stanowiły konsultacje podczas Zjazdu Komisji Krajowej we Wrocławiu, w marcu 2017 roku. Podczas dyskusji omawiane były trzy zwycięskie projekty założeń do Ustawy 2.0 (Instytut Allerhanda, Uniwersytet SWPS, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza). Po ogólnych konsultacjach w ramach wszystkich obecnych na obradach przedstawicieli Niezależnego Zrzeszenia Studentów, odbyły się dyskusje dotyczące samorządności studenckiej w ramach grupy działaczy szerzej zainteresowanych tematyką ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym.

Niezależne Zrzeszenie Studentów przeprowadziło też badania ilościowe dotyczące przedsiębiorczości wśród osób studiujących na uczelniach wyższych, a także przygotowało raport o cyfryzacji polskich uczelni.

Wnioski z obu tych etapów przedstawione zostaną w niniejszym projekcie założeń.

III. Przegląd problemów oraz proponowane rozwiązania

Obecnie szkolnictwo wyższe zmagają się z przestarzałymi problemami, które – w kontekście podnoszenia efektywności i jakości uczelni w Polsce – powinny być stopniowo eliminowane. Dla Niezależnego Zrzeszenia Studentów najistotniejsze są kwestie dotyczące przyszłości studentów i warunków socjalnych. W dalszym etapie mają znaczenie samorządność studencka oraz jakość kształcenia i obsługi studenta.

1. Przyszłość studentów

Od wielu lat – co jest związane bezpośrednio ze znacznym zwiększeniem liczby studentów na uczelniach – dyskutuje się o przyszłości osób studiujących lub tych, którzy już ukończyli studia wyższe. Nie jest to temat, który dotyczy tylko i wyłącznie niedoboru miejsc pracy przeznaczonych dla absolwentów uczelni wyższych. Przyszłość studentów to również stabilne warunki mieszkaniowe, możliwości rozwoju czy zapewnienie podstaw do zakładania przez nich działalności gospodarczej.

Niezależne Zrzeszenie Studentów poprzez konsultacje przeprowadzone w październiku zeszłego roku, skompletowało przegląd najważniejszych problemów związanych z przyszłością studentów w Polsce:

- a) **Przedsiębiorczość oraz zatrudnienie.** Według raportu z 2015 r. dotyczącego Ekonomicznych Losów Absolwentów, zaledwie 4,5% absolwentów podjęło samozatrudnienie w pierwszym roku po zakończeniu studiów, co świadczy o niskiej świadomości studentów i niewielkich możliwościach, jakie oferują uczelnie w zakresie wspierania przedsiębiorczości lub też o braku tych możliwości na niektórych uczelniach w Polsce. Według badań ilościowych przeprowadzonych przez Centrum Analiz Niezależnego Zrzeszenia Studentów prawie 60% studentów jest zainteresowanych założeniem własnej działalności gospodarczej.

Proponowane rozwiązania:

- Obecna ustawa nie gwarantuje wsparcia ze strony Państwa na rozwój działalności inkubatorów przedsiębiorczości, głównych instytucji mających na celu promowanie przedsiębiorczości, ułatwianie studentom lub absolwentom założenia własnej działalności gospodarczej, a także rozwój współpracy uczelni z otoczeniem gospodarczym. W tym kontekście Niezależne Zrzeszenie Studentów postuluje o dodanie do art. 83 ustawy („Inkubator ma za zadanie w szczególności...”) następujących punktów:

- „1. Zapewnić wsparcie merytoryczne dla osób zakładających działalność gospodarczą.
2. Zapewnić warunki do założenia działalności gospodarczej ich podmiotów.”

- Dodatkowo Niezależne Zrzeszenie Studentów wnioskuje o dodanie do rozdz. 1 ustawy, zapisu dotyczącego możliwości prowadzenia przez uczelnie biur karier, mających na celu merytoryczne wspieranie studentów w sprawach związanych z poszukiwaniem pracy oraz promocję przedsiębiorczości i aktywności zawodowej. Obecnie bowiem jedyny zapis (art. 28, ust. 1a, pkt. 2) dotyczący biur karier odnosi się do związków uczelni publicznych i niepublicznych.

b) Mieszkalnictwo i kredyty. W trakcie kształcenia, studenci muszą podejmować istotne decyzje odnośnie swojej przyszłości. Bardzo często dotyczą one kwestii mieszkalnictwa czy finansów. Studenci w panującym obecnie systemie społeczno-gospodarczym stoją przed trudnym wyzwaniem łączenia nauki z pracą, co nierzadko doprowadza do zmniejszenia przez nich nacisku na rozwój naukowy. Ustawa powinna w jak największym stopniu zachęcać studentów do zwiększania wiedzy i zgłębiania tajników nauki w trakcie studiowania.

Proponowane rozwiązania:

- Zwiększenie udziału sektora prywatnego w postaci prywatnych akademików oraz zwiększenie nacisku na partnerstwo publiczno-prywatne w budowie domów studenckich. Pozwoli to na zwiększenie liczby miejsc dla studentów, a tym samym zmniejszy konieczność poszukiwania przez nich mieszkań prywatnych.
- Wprowadzenie kredytów studenckich na studia podyplomowe. Studenci po ukończeniu studiów często decydują się na dokończenie w wąskim zakresie danej dziedziny. Wprowadzenie kredytów dla osób korzystających z tego rodzaju kursów

zwiększyłyby popyt na studia podyplomowe oraz doprowadziłyby do poszerzenia kompetencji wśród absolwentów uczelni wyższych.

- c) **Kultura studencka.** Obecnie kładzie się nacisk na rozwój techniczno-naukowy uczelni. Nie należy jednak zapominać o kulturze, w tym kulturze studenckiej. Studenci jako grupa społeczna od wieków byli jedną z najbardziej aktywnych w kulturach każdego kraju. To w społecznościach akademickich nieraz rodziły się wielkie idee filozoficzne oraz powstawały wielkie dzieła artystyczne i nurty w sztuce.

Proponowane rozwiązania:

- Aby wesprzeć rozwój kultury wśród studentów oraz samej kultury studenckiej NZS proponuje wprowadzenie Akademickich Centrów Kultury, które mogłyby powstawać przy uczelniach. Zapewniałyby one ogólnodostępną dla studentów przestrzeń wolną do swobodnego wykorzystania. Studenckie formy artystyczne są często blokowane przez brak odpowiedniego zaplecza tj. chociażby salki ćwiczeniowej z odpowiednią akustyką. W dłuższej perspektywie projekty tam powstające mogłyby być finansowane przez same uczelnie. Wnioskiem NZS jest dodanie zapisu o możliwości powoływania Akademickich Centrów Kultury w art. 14a ustawy.
- Uczelnie przy udzielaniu stypendiów stosują szereg kryteriów na podstawie których podejmują decyzję. Niezależne Zrzeszenie Studentów postuluje, aby umieścić najważniejsze grupy tych kryteriów w ustawie, dodając ust. 4 w art. 173: „Przy udzielaniu stypendiów rektor bierze w szczególności pod uwagę działalność studenta w obszarach: naukowym, artystycznym, sportowym i społecznym”.

- d) **Mobilność.** Szerokie możliwości rozwoju studentów w różnych miejscach Polski, Europy i świata oraz nauczanie wielu języków to kryteria, które powinna spełniać każda uczelnia wyższa. Ważne jest, aby również w Polsce powyższe standardy były zachowywane, a niestety obecna ustawa tego nie gwarantuje.

Proponowane rozwiązania:

- Atrakcyjność na rynku pracy wiąże się z szeroką znajomością języków. W obecnym systemie edukacji uczniowie gimnazjów i liceów obowiązkowy jest język angielski. Ich edukacja w tym zakresie niestety często kończy się na tym etapie. Na uczelniach wyższych powszechnym zabiegiem jest wprowadzanie obowiązkowego lektoratu z języka obcego na jednym, zazwyczaj pierwszym, roku studiów. Postulujemy, aby uczelnie miały obowiązek zapewnienia jednego bezpłatnego

lektoratu z dowolnego języka obcego na cały okres studiów stacjonarnych, w wymiarze dwóch zajęć w tygodniu.

- Mobilność to cecha, która powinna być promowana i zapewniana względem kadry naukowej, ale również społeczności studenckiej. Dlatego proponujemy dodanie słowa „studentów” na końcu art. 6, ust. 1, pkt. 2.

2. Warunki socjalne

Polska jest krajem o gospodarce społeczno-rynkowej, w której niektórzy studenci bez przynajmniej częściowego wsparcia ze strony Państwa nie są w stanie realizować się naukowo podczas studiów. Należy pamiętać, iż możliwość odbywania nauki na uczelniach wyższych nie powinna być zależna od statusu materialnego kandydata. Tym samym Niezależne Zrzeszenie Studentów chroniąc interesów prawnych społeczności studenckiej postuluje o:

- niezwiększanie opłat za usługi w ramach funkcjonowania uczelni jak: opłaty rekrutacyjne, akademiki, biblioteki, stołówki, niezależnie od zmian w finansowaniu szkół wyższych
- wprowadzenie do ustawy zapisu o możliwości zapewniania przez uczelnie publiczne i niepubliczne żłobków oraz klubów dziecięcych (przy czym w dbałości o zwiększenie efektywności programu 500+, NYS wnioskuję o zwiększenie finansowania przez Ministerstwo tego typu działań, co zachęci osoby wychowujące dzieci do studiowania)
- wprowadzenie do ustawy zapisu dotyczącego możliwości uzyskania zwrotów kosztów poniesionych przy okazji zajęć i praktyk terenowych
- wprowadzenie zapisu zwalniającego studenta z obowiązku drukowania prac dyplomowych, po pierwsze – w celu ograniczenia wydatków studentów – oraz, po drugie – z myślą o stopniowej cyfryzacji uczelni
- umożliwienie korzystania ze zniżek studenckich osobom, które ukończyły studia II stopnia, do 31 października roku ukończenia tych studiów – pozwoli to na ograniczenie wydatków absolwentów uczelni wyższych.

3. Samorządność studencka

Działania instytucji w państwach prawa nie mogą być transparentne, jeśli nie zapewnia się w ramach ich funkcjonowania odpowiedniej autonomii reprezentantom najbardziej strategicznych grup społecznych. Przykładami takich instytucji są między innymi uczelnie

wyższe. Samorządność przedstawicieli społeczności akademickiej, w szczególności studentów i doktorantów powinna być wartością nadrzędną dla władz uczelni wyższych.

Niezależne Zrzeszenie Studentów postuluje, aby do art. 202, ust. 3 dodać punkt o następującym brzmieniu: „Organy przedstawicielskie samorządu studentów mają możliwość uzyskania osobowości prawnej oraz stwierdzenia tego w regulaminie wewnętrznym”. Aktualnie bowiem osobowość prawną spośród organów przedstawicielskich społeczności akademickiej posiada tylko Parlament Studentów Rzeczypospolitej Polskiej i Krajowa Reprezentacja Doktorantów. Możliwość uzyskania osobowości prawnej przez samorzady przyniosłaby sporo profitów dla obu stron. Powyższe rozwiązanie pozwoliłoby na sprawniejsze rozwiązywanie wszelkich ewentualnych konfliktów występujących w stosunkach prawnych między samorządami i organizacjami studenckimi, a uczelnią lub państwem. Samorzady zyskiwałyby tym samym większą autonomię i niezależność od uczelni.

Kolejnym postulatem jest, aby ustawa Prawo o szkolnictwie wyższym zapewniała minimum 25% obecności studentów w składzie organów decyzyjnych uczelni i możliwość powołania studenckiej komisji rewizyjnej. Sposób, w jaki dzisiaj funkcjonują organy decyzyjne uczelni podlega wielu kontrowersjom, które prawdopodobnie wynikają z braku wzajemnego zrozumienia zarówno ze strony studentów, jak i władz uczelnianych. Konieczność zapewnienia przynajmniej 25% obecności w składzie organów decyzyjnych uczelni pozwoliłoby studentom na większy udział w jej życiu codziennym, czego skutkiem byłaby lepsza komunikacja między studentami, a reprezentacją władz uczelnianych. Studenci jako osoby szczególnie wrażliwe na kwestie socjalno-bytowe, mieliby tym samym możliwość zgłaszania wszelkich dysfunkcji, jak i prawidłowości w funkcjonowaniu placówki, pozwalając na szybką i stosowną reakcję władz uczelnianych. Z kolei wprowadzenie studenckiej komisji rewizyjnej skutecznoby nadzór nad wszelką niepożądaną lub niezgodną z prawem działalnością studencką, czy uczelnianą.

Niezależne Zrzeszenie Studentów postuluje o wprowadzenie do ustawy zapisu, dotyczącego konieczności uzyskania frekwencji minimum 40% w wyborach samorządowych do organów przedstawicielskich społeczności studenckiej. Wybory samorządowe na uczelniach mają istotny wpływ na życie studentów, jednak pomimo tego nie odgrywają one większego znaczenia w ich świadomości. Częstym problemem polskich uczelni jest niski stopień promocji oraz krótki czas trwania wyborów samorządowych, co prowadzi nawet

do takich sytuacji, że studenci nie zdają sobie sprawy z samego faktu odbywania się wyborów. Wybory samorządowe są ważnym elementem życia studenckiego, co potwierdza fakt, że 70% ankietowanych studentów wyraziło zainteresowanie ich przebiegiem. Ustalenie minimalnej frekwencji, która wyznaczałaby ważność wyborów, pozwoliłaby problem ten w znacznym stopniu zniwelować, gdyż motywowałaby organizatorów do zwiększenia wysiłków na rzecz promocji i usprawnienia sposobu organizacji wyborów, a tym samym aktywizowałaby grono studenckie do czynnego w nich uczestnictwa.

Następnym wnioskiem jest zwiększenie nacisku na cyfryzację procesu głosowania. Pomimo niskiej popularności wyborów samorządowych odgrywają one istotną rolę w życiu studentów. Według raportu Niezależnego Zrzeszenia Studentów o cyfryzacji na uczelniach, 70% studentów wyraziło zainteresowanie przebiegiem wyborów samorządowych, jednak pomimo tego nadal istnieje zjawisko niskiej frekwencji, które upatrujemy w możliwościach techniczno-organizacyjnych. Za rozwiązanie tego problemu mogłoby posłużyć wprowadzenie możliwości głosowania zarówno drogą tradycyjną, jak i elektroniczną, za pomocą jednolitego elektronicznego systemu obsługi studenta lub innego cyfrowej platformy. System powinien zawierać wszelkie wymagane informacje na temat powoływania komisji wyborczej, daty wyborów, terminu zgłoszeń dla kandydatów, możliwości zapoznania się z sylwetkami kandydatów, możliwości oddawania głosów i możliwości zapoznania się z wynikami wyborów. W znacznej mierze zwiększyłyby to świadomość wyborczą wyborców, a przede wszystkim, takie rozwiązanie zwiększyłyby frekwencję wyborczą. Aby uniknąć jakichkolwiek nieporozumień, do elektronicznej platformy do głosowania dostęp miałyby jedynie komisja wyborcza, a system powinien być na bieżąco monitorowany przez sekcję IT każdej uczelni i posiadać zabezpieczenia na możliwie najwyższym poziomie. Biorąc pod uwagę, że za pośrednictwem elektronicznych systemów obsługi studentów pomyślnie przeprowadzane są ankiety studenckie, wierzymy, że posiadają one wszelkie możliwości techniczne do wskazanego celu.

Bardzo istotne dla Niezależnego Zrzeszenia Studentów są losy organizacji studenckich. Według art. 202, ust. 6 ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym „Organy samorządu studenckiego decydują w sprawach rozdziału środków finansowych przeznaczonych przez organy uczelni na cele studenckie. Organy samorządu studenckiego przedstawiają organom uczelni sprawozdanie z rozdziału środków finansowych i rozliczenie tych środków nie rzadziej niż raz w roku akademickim”. Postulujemy, aby samorządy studenckie miały obowiązek rozdzielania środków finansowych na cele studenckie w porozumieniu

z przedstawicielami innych organizacji studenckich zarejestrowanych na danej uczelni. Pozwoli to sprawiedliwie oszacować wartość działań poszczególnych organizacji oraz przyznać środki adekwatne do jakości ich dotychczasowego funkcjonowania, czy potencjału. Niejednokrotnie dochodzi do sytuacji, w których organy samorządu studenckiego przyznają zbyt duże środki na własną działalność, co doprowadza do marnotrawienia wydatków publicznych. Samorzady jako najwyższa władza studencka na uczelni, nie pełnią roli realnego lidera, który skupia przedstawicieli innych organizacji studenckich i wspiera ich działania. Niestety, przez brak jasnych regulacji ze strony ustawy i regulaminów wewnętrznych poszczególnych uczelni, dochodzi do konfliktów pomiędzy organami samorządowymi, a organizacjami – w kwestii finansowej czy nawet czysto organizacyjnej.

Ważnym elementem społeczeństwa obywatelskiego jest możliwość przeprowadzania protestów i żadne zapisy prawne nie powinny tej możliwości w znaczny sposób ograniczać. Art. 206, ust. 2 ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym jest zdaniem Niezależnego Zrzeszenia Studentów nieprecyzyjny i w swoim założeniu, przez fragment: „O decyzji tej właściwy organ zawiadamia rektora lub kierownika podstawowej jednostki organizacyjnej nie później niż trzy dni przed rozpoczęciem akcji protestacyjnej” może być on krzywdzący dla studentów. Zapis ten bowiem nie wprowadza kategorii zgromadzeń publicznych organizowanych pod wpływem szczególnego impulsu, przez co może mieć dotkliwie skutki dla organizatora protestu. Historia zna przypadki, w których przez określone wydarzenia ludzie jednoczyli się, aby protestować nad wprowadzeniem krzywdzących dla nich zmian, jednak ze względu na szczególne okoliczności, protesty te nie były zgłaszane, a konsekwencje tej decyzji mogły nieść za sobą skutki prawne dla organizatorów. Aby uniknąć takich sytuacji proponujemy wprowadzić ustępstwo, które definiowałoby protesty organizowane spontanicznie, odbywające się bez wcześniejszego informowania władz uczelni, jednak nadal przy utrzymaniu pokojowego charakteru, obowiązujących środków bezpieczeństwa oraz nie zostałyby zatrzymane przez odpowiedni organ. W naszej opinii aktualnie obowiązujący zapis, przy braku szczegółowej regulacji jest sprzeczny z konstytucyjnym prawem do wolności zgromadzeń.

4. Jakość kształcenia i obsługi studenta

Równie istotnym problemem, mającym wpływ na coraz gorszy stan szkolnictwa wyższego jest niska jakość kształcenia i obsługi studenta. NYS zwraca uwagę na fakt, iż odpowiednie

wykształcenie studentów i efektywne wyposażenie ich w wiedzę teoretyczno-praktyczną stanowi nieodłączny element dbałości o dobro państwa. Jeżeli władze kraju zadbają o wysoką jakość omawianego procesu, kadry Rzeczypospolitej Polskiej będą mogły w przyszłości z pełną odpowiedzialnością i rzetelnością wykonywać swoje zadania. Bardzo ważny dla Niezależnego Zrzeszenia Studentów jest również sposób, w jaki studenci są obsługiwani przez uczelniane administracje.

Pomimo, że administracja na uczelniach działa stosunkowo dobrze, to w erze postępującej cyfryzacji studenci domagają się rozszerzenia i wysokiej jakości usług e-administracyjnych. Dotychczasowy sposób prowadzenia administracji często prowadzi do niepożądanych zdarzeń, że studenci muszą zmagać się z długimi kolejkami w akademikach, ażeby otrzymać należyte im miejsce w pokoju. Jak wykazuje raport o cyfryzacji na uczelniach sporządzony przez Niezależne Zrzeszenie Studentów, jedynie 2% studentów jest w pełni usatysfakcjonowanych sposobem działania administracji cyfrowej, gdy aż 48% studentów ocenia ją negatywnie. Biorąc pod uwagę fakt, że jej założeniem było ułatwieniem studentom i pracownikom uczelnianym życia, można stwierdzić, że funkcjonuje ona źle i jest niekompletna. Usprawnienie sposobu jej działania w znacznym stopniu ułatwiłoby życie studentom. Szczególnie pożądaną przez studentów sprawą jest między innymi możliwość złożenia wniosku o stypendium lub przeprowadzenia głosowania w wyborach samorządowych drogą elektroniczną. Wierzymy, że położenie nacisku na zwiększenie cyfryzacji na polskich uczelniach zwiększyłoby efektywność funkcjonowania administracji uczelnianej. Ustawa powinna regulować też to, jakie procedury mają odbywać się drogą elektroniczną.

Zdajemy sobie sprawę z tego, jak istotne jest odbycie przez doktorantów praktyk dydaktycznych na uczelniach, jednak z przykrością stwierdzamy, że sposób, w jaki praktyki te są przeprowadzane jest niezadowolający. Często dochodzi do sytuacji, w których doktoranci są niewystarczająco przygotowani do pracy z młodzieżą. Nierzadko zarzuca się także, iż zajęcia przez nich przeprowadzane są w sposób nieatrakcyjny dla odbiorców. Sugerujemy, żeby w ramach toku ich edukacji wprowadzić dodatkowe warsztaty, które przygotowałyby do prowadzenia ćwiczeń i wykładów w sposób odpowiadający obowiązującym na danej uczelni normom oraz zachęcający studentów do zgłębiania wiedzy.

IV Podsumowanie

Niezależne Zrzeszenie Studentów niniejszy projekt założeń składa do Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego mając na szczególnej uwadze dobro społeczności studenckiej. Z całą pewnością bowiem, to osoby kształcące się na uczelniach wyższych powinny być najważniejszymi interesantami Ustawy 2.0.

Jako organizacja zrzeszająca ponad dwa tysiące członków w całej Polsce, NZS jest ważnym reprezentantem studentów. Zrzeszenie o ponad 35-letniej tradycji, dla którego szczególnie istotnymi wartościami są wolność, samorządność i demokracja, żywi głęboką nadzieję w nowelizacji ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym, której przecież głównym celem jest właśnie demokratyzacja uczelni wyższych i ograniczenie przepisów utrudniających ich skuteczne funkcjonowanie. Ustawa 2.0 to ogromna szansa na zwiększenie samorządności studenckiej, podniesienie jakości kształcenia i zniesienie biurokratycznych wymogów utrudniających życie studentom.

Przedstawiciele NZS biorący udział w przygotowaniu propozycji, a także pozostali członkowie Zrzeszenia liczą, iż wszystkie przedstawione założenia będą wzięte pod uwagę w procesie tworzenia projektu nowelizacji ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym.